

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Betül PAKSOY

Arş. Gör., Düzce Üniversitesi
betulpaksoy@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2722-726X>

Kılıçarslan, O. (2022). Eğridirli Hacı Kemâl Câmî'ü'n-Nez'â'ir Eksik Şiirler Bâyezîd Nüshası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım). Grafiker Yayınları, 375 s. ISBN: 978-625-7305-74-7

Kılıçarslan, O. (2022). Eğridirli Hacı Kemal Camiü'n-Neza'ir: Missing Poems Bayezid Copy No: 5782 (Review-Text-Facsimile). Grafiker Publications, 375 p. ISBN: 978-625-7305-74-7

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 02.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2022

Atıf/Citation

Paksoy, B. (2022). Kılıçarslan, O. (2022). Eğridirli Hacı Kemâl Câmî'ü'n-Nez'â'ir Eksik Şiirler Bâyezîd Nüshası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım). Grafiker Yayınları, 375 s. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 2031-2037. <https://doi.org/10.34083/akaded.1203435>

Paksoy, B. (2022). Kılıçarslan, O. (2022). Eğridirli Hacı Kemal Camiü'n-Neza'ir: Missing Poems Bayezid Copy No: 5782 (Review-Text-Facsimile). Grafiker Publications, 375 p. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 2031-2037. <https://doi.org/10.34083/akaded.1203435>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

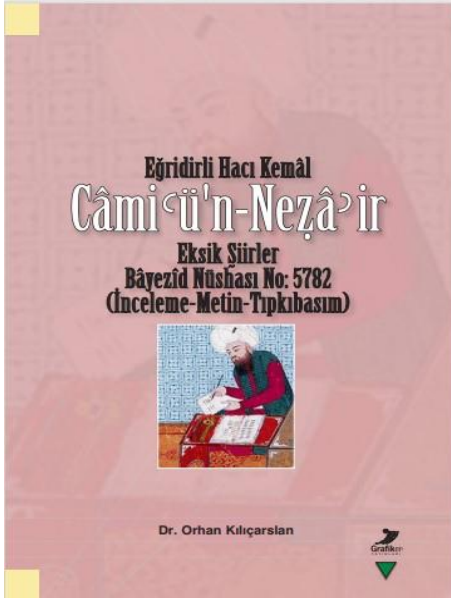
Nazire terimi genel olarak, “bir şairin şiirine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede yazılan şiir” olarak tanımlanmaktadır. Nazire mecmuası ise nazirelerin derlenmesiyle oluşmuştur. Bu mecmualardan birisi de 1512 yılında Eğridirli Hacı Kemâl tarafından yazılan *Câmi ü'n-nezâir*'dir. Eser, Anadolu sahasının ilk edebî ürünlerini veren şairlerin şiirlerini barındırması, bazı şairlerin divanlarına girmemiş şiirlerini bulundurması ve Ahmed Fakîh'in *Çarh-nâme*'sinin yegane nüshasını içermesi bakımından önemlidir. Eserin bilinen iki nüshası vardır. En hacimli nüsha olan Bayezid nüshasının kayıp varaklarının büyük bir kısmı, Orhan Kılıçarslan tarafından başka bir yazma eser içerisinde tespit edilmiştir. Bu yazıda, söz konusu nüshanın yeni varakları üzerine Kılıçarslan'ın hazırladığı kitabın tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Nazire, Nazire Mecmuaları, Eğridirli Hacı Kemâl, *Câmi ü'n-nezâir*.

Abstract

The concept of nazire is defined as “a poem written by another poet in the same meter and rhyme to a poetic work of a poet”. Nazire mecmuas were created by compiling nazires. One of these mecmuas is Cami ü'n-nezair, which was written by Hacı Kemal from Eğridir in 1512. The work is important as it contains the poems of the poets who produced the first literary products of the Anatolian field. Besides, this study is crucial because Ahmet Fakih's Çarh-name is only available in Cami ü'n-nezair with its poems that are not found in the divans of some poets. There are two known copies of the work. Most of the missing leaves of the Bayezid Library copy were found in another manuscript by Orhan Kılıçarslan. In this review, the book prepared by Kılıçarslan on the new pages of the aforementioned copy will be presented.

Keywords: Classical Turkish poetry, Nazire, Nazire collections, Eğridirli Hacı Kemal, *Câmi ü'n-nezâir*.

Nazire mecmuaları, bir şairin başka bir şairin şiirine yazmış olduğu nazirelerin derlendiği mecmualardır. Derleyeni bilinen ilk nazire mecmuası, Ömer b. Mezîd'in *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'idir. İkincisi ise Eğridirli Hacı Kemâl'e ait yazımı 1512'de tamamlanan *Câmî'ü'n-nezâ'ir*'dir (Yavuz 2013: 416-417). Bu eserin günümüze ulaşan iki nüshası Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi ve Bayezid Devlet Kütüphanesi'ndedir. (Köksal 2006: 68-69). DTCF nüshasına göre daha hacimli olan Bayezid nüshasının bazı varakları zaman içerisinde eksilmiştir. Nüshanın kayıp varaklarının büyük bir kısmı, Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 Sel 2309 numarada "*Mecmua Feraid*" adıyla

kayıtlı bir şiir mecmuası içerisinde, Orhan Kılıçarslan'ın dikkatleriyle tespit edilmiştir. Bulunan yeni varaklardaki şiirlerin metninin verilmesi ve *Câmî'ü'n-nezâ'ir* üzerine tamamlayıcı bir çalışma hazırlanması tanıtılan kitabın temel amacıdır.

Kılıçarslan'ın "*Eğridirli Hacı Kemâl Câmî'ü'n-Nezâ'ir Eksik Şiirler Bâyezîd Nu'shası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*" adlı eseri, 2022 yılında Grafiker Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Editörlüğünü Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'ın yaptığı kitap; *İçindekiler* (s.3-4), *Önsöz* (s. 5-6), *Kısaltmalar* (s. 7), *İnceleme* (s. 9-51), *Sonuç* (s. 53-55), *Kaynakça* (s. 57-59), *Metin* (s. 61-277), *Şairler Dizini* (s. 279-282) ve *Tıpkıbasım* (s. 283-375) olmak üzere toplam 375 sayfadan oluşmaktadır.

"Önsöz"de, nazire mecmuası kavramının tanımı ve nazire mecmualarının ilk örneklerine dair kısaca bilgi verilmiş, derleyeni bilinen ilk iki nazire mecmuasının Türk edebiyatının başlangıç döneminin adeta bir panoraması olduğu vurgulanmıştır. Özellikle Eğridirli Hacı Kemâl'in *Câmî'ü'n-nezâ'ir*'i ayrı bir öneme sahiptir. Erken dönem şair ve şiirlerini bir araya toplayan bu mecmua Klasik Türk edebiyatının ilk örneklerini veren Ahmed Fakîh, Şeyyâd Hamza, Dehhânî, Âşık Paşa, Elvân Çelebi, Gülşehrî gibi şairlerin şiirlerini içermesi hatta bu şiirlerden bazılarının bilinen tek nüshalarını barındırması açısından oldukça önemlidir.

Tanıtılan kitabın asıl kısmını "*İnceleme*" ve "*Metin*" başlıkları oluşturmaktadır. Kısa bir "*Giriş*"le başlayan "*İnceleme*" bölümü, "*Türk Edebiyatında Nazire Mecmuaları*", "*Eğridirli Hacı Kemâl*" ve "*Câmî'ü'n-nezâ'ir'in Bâyezîd Nüshasının Eksik Kısımlarındaki Şiirler*" olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır.

“Giriş” kısmında, nazire mecmualarının öneminin yanı sıra bu mecmualardaki bazı problemler *Câmi’ü’-n-nezâ’ir* özelinde açıklanmıştır. Mecmuada nazire tanımı dışına çıkan örneklerin bulunması, problemler alanlardan birini oluşturmaktadır. *Câmi’ü’-n-nezâ’ir* mukaddimesinde mecmuanın içeriğine dair verilen ayrıntılı sayısal veriler, eserin hacmi noktasında kesinlik sağlarken zaman içerisinde eserde meydana gelen eksiklikler ayrı bir problem alanı oluşturmuştur. “Giriş” kısmında, mukaddimedede 496 varak olduğu söylenen eserin, en hacimli nüshası olan Bayezid Devlet Kütüphanesi numara 5782’de kayıtlı nüshasının 454 varak olduğu, dolayısıyla 42 varaklık bir eksikliğin varlığından bahsedilir. Eserin tenkitli metninde (Ertek Morkoç, 2003) zaman zaman karşılaşılan eksik veya başlıksız şiirlerin varlığı da Bayezid nüshasındaki eksiklik/kopukluğun en belirgin göstergelerindendir. Eksik şiirlerden birisi de sadece *Câmi’ü’-n-nezâ’ir*’in Bayezid nüshasında bulunan Ahmed Fakih’e ait *Çarh-nâme* kasidesidir. Nüshanın fihrist kısmında 100 beyit olduğu belirtilen kasidenin 83 beyti bulunmaktadır. Nitekim bu bilgiyi doğrulayan *Çarh-nâme*’ye ait 17 beyitlik eksik kısım tespit edilen yeni varaklar içindedir. Bayezid nüshasından kopmuş anlaşılan varakların bu nüshaya aidiyetini doğrulayan diğer unsurlar; ilgili varakların yazı stillerinin aynı olması, tamamlanmamış şiirlerin birbirini bütünlmesi ve mürettibin kendi şiirlerinde kullandığı Kemâlî’l-musannif terkiimine ilgili şiirlerde yer vermesidir.

Kitabın “İnceleme” kısmındaki “*Türk Edebiyatında Nazire Mecmuaları*” bölümünde bugüne kadar tespit edilmiş derleyeni bilinen veya bilinmeyen nazire mecmuaları yazılış tarihine göre geçmişten günümüze doğru sıralanarak kısaca tanıtılmıştır.

Ardından gelen “*Eğridirli Hacı Kemâl*” bölümünde, *Câmi’ü’-n-nezâ’ir*’nin musannifi Hacı Kemâl’in hayatı hakkında bilgiler aktarılmıştır. Bayezid nüshasını tamamlayan yeni varaklarda, Hacı Kemâl’e ait 7 şiir tespit edilmiştir. Bunlardan ıydiyye türündeki “*Kasîde-i Kemâlî’l-Musannif Be-Nâm-ı Hasan Beg Der-Livâ-yı Buga*” başlıklı kaside, Hacı Kemâl’in Hasan Beg adlı bir bürokratla olan uzun süreli tanışıklığını netleştirmektedir. Bu bölümün ilerleyen kısımları; Hacı Kemâl’in eserlerinin tanıtılmasına ayrılmıştır. *Câmi’ü’-n-nezâ’ir* özelinde “*Câmi’ü’-n-nezâ’ir*’in Nüshalarının Karşılaştırılması”, “*Bayezid Nüshasının Mukaddimesi ve Fihristi Üzerine Değerlendirmeler*” ve “*Tenkitli Metindeki Şairi Bilinmeyen Şiirler*” olmak üzere daha detaylı alt kategoriler ile inceleme sürdürülmüştür. Değerlendirmelerde tablolardan da faydalanılmış; eserin mukaddimesinde verilen şiir sayıları ile tenkitli metindeki sayılar bir tabloda karşılaştırılmıştır. Kitabın “İnceleme” bölümündeki “*Câmi’ü’-n-nezâ’ir*’in *Bâyezîd Nüshasının Eksik Kısımlarındaki Şiirler*” başlıklı son bölüm, bu kısmın en önemli başlıklarından birisidir. Bu bölümde eksik kısımlardaki kafiye harfleri, şiir ve şair sayıları, bu şiirlerde kullanılan nazım şekilleri, şiirlerde tercih edilen vezin, redif, kafiye gibi bilgiler üzerinde durulmuştur. *Câmi’ü’-n-nezâ’ir*’nin eksik kısımlarında 12 harf (ا, ب, ت, ث, ج, د, ه, و, ز, ح, ط, ي) ile kafiyeli şiirler bulunmaktadır. Eksik

kısımlardaki toplam 18 şiirin Bayezid nüshasında yarım şiirleri tamamladığı görülmüş ve bu 18 şiirin Bayezid nüshası ve *Mecmua Feraid*'deki matla ve mahlas beyitleri bir tabloda sunulmuştur. Tenkitli metinde “sâd (ص)” harfiyle kafiyelenen herhangi bir şiir bulunmazken, eksik sayfalarda Ahmedî, Cem Sultân ve Ahmed Paşa'ya ait sâd harfiyle kafiyeli üç şiir tespit edilmiştir. Bayezid nüshası ve kopan sayfalarda bulunan, mim harfindeki şiirler arasında birbirini tamamlayan herhangi bir şiir yoktur. Üstelik her ikisinde de “mim (م)” harfindeki bazı şiirlerde eksik mısra ve beyitlerin olması, bulunan sayfalara rağmen, eksikliklerin hâlâ devam ettiğini göstermektedir.

Mecmua Feraid içindeki şiirlerin kafiye harflerine ayrılan bölümde; şiirlerin sıralanış sitemine değinilmiştir. Alfabetik olarak sıralanan şiirlerde, kafiye harfi değıştikçe ilk sıradaki şiirde bu durum belirtilmiştir. Bayezid nüshasındaki eksiklikler sebebiyle şiirlerdeki kafiye değışimleri bazı harflere geçişte tespit edilememektedir. Nüshanın kayıp kısımlarının bulunmasıyla kafiye geçişlerinde olması gereken başlıklar da ortaya çıkmıştır. Böylelikle *Câmî'ü'n-nezâ'ir*'de bulunan şiirlerin kafiye harflerinin sayıları tespit edilebilmiştir. Ayrıca Bayezid nüshasının tenkitli metninde en fazla şiir bulunan harfler sırasıyla râ (ر), hâ (ح), yâ (ي), nûn (ن) ve mîm (م) iken sonradan bulunan sayfalardaki şiirlerin kafiye harfleri tenkitli metindeki sayılara eklendiğinde sıralama değışerek yâ (ي)harfli şiirler ikinci sırayı almıştır.

Kopmuş kısımlardaki “Şiir ve Şair Sayıları” başlığı altında, zemin şiirlerin “Min Kelâm-ı Kasîde-i Bahâriyyât-ı Caferî Nazîre-i Redîf-i Ū, Min Kelâm-ı Ahmedî Redîf-i Diğer” başlıklarıyla; nazirelerin ise “Nazîre-i Ahmedî Râst” gibi başlıklarla kaydedildiğinin bilgisi verilmiş, bu başlıklandırmalardan yola çıkılarak yeni varaklarda erişilen 301 şiirden 203'ünün nazire, 83'ünün ise zemin şiir olduğu tespit edilmiştir. Eksik kısımlarda şiirleri bulunan 99 şair arasında 19 şairin şiirleri, yayımlanmış Divân'ları veya şiirlerinin bir araya getirildiği çalışmalar ile karşılaştırılmıştır. Bazı şairlerin Bayezid nüshasının fihristinde adı bulunmasına rağmen metinde şiirlerinin bulunmadığı aktarılmış ardından bu isimler sıralanmıştır. Hazırlanan bir tabloda fihristte adı olmayan şairlere ve nazım şekillerine ilişkin bilgiler sunulmuş, başka bir tabloda ise eksik varaklarda bulunan 301 şiirin şairleri ve nazım şekillerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Kitabın asıl kısmını oluşturan “Metin” bölümüne geçilmeden önce araştırmacı, “Sonuç” ve “Kaynakça” başlıklarına yer vermiştir. Bu bölümde, ilk olarak metnin kurulmasında izlenen yol açıklandıktan sonra kullanılan çeviri yazı alfabesi verilmiş, ardından eserin metni sunulmuştur.

Metnin ardından eserde adı geçen şairlerin bir dizini verilmiş ve devamına Bayezid nüshasından kopan varakların tıpkıbasımı eklenmiştir. Varakların karışıklığından dolayı tıpkıbasım verilirken yeni bir tasnif hazırlanmış; böylelikle okuyuculara hangi şiirin hangi varakta olduğunu tespit etme noktasında kolaylık sağlanmıştır.

Sonuç olarak, Orhan Kılıçarslan tarafından hazırlanan bu çalışma ile *Câmi u' n- nezâ' ir*'in Bayezid nüshasından kopan varaklar büyük ölçüde bulunarak Türk edebiyatı tarihi açısından önemli bir nazire mecmuası bütünlenmiştir. Ayrıca çalışmayla birlikte mecmuadaki bazı şairlerin bilinmeyen şiirleri ortaya çıkarılmış, yarım şiirlerin de tamamlanması sağlanmıştır. Özellikle dönemi açısından mühim bir yerde duran Ahmed Fakîh'in *Çarh-nâme*'sinin eksik 17 beytinin tespiti, edebiyat tarihindeki müphem köşelerin benzer çalışmalarla aydınlatılabileceği noktasında umut vaat edicidir.

- Etik Kurul İzni** *Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.*
- Çatışma Beyanı** *Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.*
- Destek ve Teşekkür** *Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.*

Kaynaklar

- Canpolat, M. (1995). *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. TDK Yayınları.
- Ertek Morkoç, Y. (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmîü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme) 3 Cilt*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir.
- Köksal, F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz: Divan Şiirinde Nazire*. Akçağ Yayınları.
- Kılıçarslan, O. (2022). *Eğridirli Hacı Kemâl Câmî u'n-Nezâ'ir Eksik Şiirler Bâyezîd Nüshası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*. Grafiker Yayınları.
- Yavuz, K. (2013). *Türk Şiirinde Nazire*. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10 (10), 359-424.